

Bouwen aan een wetenschappelijke basis voor sterk sociaal werk

Onderzoek dat er toe doet!

Rede, uitgesproken door
Prof. dr. Tine Van Regenmortel

Prof. dr. Tine Van Regenmortel is bijzonder hoogleraar van de leerstoel Sociaal Werk gefinancierd door de Stichting Sociaal Werk en gevestigd bij Tranzo, Tilburg University, Tilburg School of Social and Behavioral Sciences. Sinds 2014 coördineert zij er de Academische Werkplaats Sociaal Werk en begeleidt zij verschillende promotietrajecten. Eerder was zij in Nederland lector 'Empowerment en maatschappelijk kwetsbare groepen' aan de Fontys Hogeschool Sociale Studies in Eindhoven. Tine Van Regenmortel is psychologe en promoveerde aan de KU Leuven op het proefschrift 'Empowerment en maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede'. Zij is sinds 1988 verbonden aan het HIVA KU Leuven (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving) waar ze hoofd is van de Onderzoeksgroep Sociaal en Economisch Beleid & Maatschappelijke Integratie. Sinds 2005 heeft zij tevens een onderwijsopdracht aan de Faculteit Sociale Wetenschappen KU Leuven in de Master Sociaal Werk en Sociaal Beleid. Tine Van Regenmortel is ook titularis van de KU Leuven leerstoel 'Empowerment of underprivileged elderly' gefinancierd door de be.Source Foundation.

Zowel in Nederland als België is zij op het vlak van Empowerment en haar doorvertaling in praktijk, beleid en onderzoek een autoriteit. Empowerment is een belangrijk denk- en handelingskader voor sociaal werk en voor een samenleving en beleid die volwaardig burgerschap voor maatschappelijk kwetsbare groepen beogen. In haar onderzoek heeft zij aandacht voor het kruisen van drie gelijkwaardige kennisvormen: de wetenschappelijke kennis, de professionele kennis en de ervaringskennis van de burger. Zij hield in 2011 de Marie Kamphuis lezing 'Lexicon van empowerment' en gaf in 2008 een oratie 'Zwanger van empowerment. Een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg' voor haar installatie als lector. Zij heeft een ruim record op vlak van academisch, beleids- en praktijkgericht onderzoek over empowerment, ervaringsdeskundigheid, armoede, sociale uitsluiting, maatschappelijke kwetsbare groepen, sociaal werk en zorg. Zij is een veel gevraagd expert in diverse adviescommissies. Zo is zij onder meer lid van de Nederlandse Erkeningscommissie Sociale Interventies (deelcommissie maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid).

Bouwen aan een wetenschappelijke basis voor sterk sociaal werk

Onderzoek dat er toe doet!

Prof. dr. Tine Van Regenmortel

Rede,

in verkorte vorm uitgesproken bij de openbare aanvaarding van het ambt van (bijzonder) hoogleraar Sociaal Werk aan Tilburg University op vrijdag 2 oktober 2020 door Prof. dr. Tine Van Regenmortel.

Bouwen aan een wetenschappelijke basis voor
sterk sociaal werk

Onderzoek dat er toe doet!

*Voor Margot Scholte,
een prachtige vrouw met veel betekenis
voor sociaal werk*

© Tine Van Regenmortel, 2020

ISBN: 978-94-6167-433-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier.

www.tilburguniversity.edu/nl

Inleiding

Meneer de Rector Magnificus,
Mevrouw de Decaan,
Collega's, familie en vrienden,
Dames en heren,

Sociaal werk is dit jaar bijzonder in de picture gekomen. Naast de medische verzorgers - de helden van de zorg - hebben we in de Coronatijd het belang van sociaal werk meer dan ooit aangevoeld. Zij die reeds kwetsbaar waren, werden immers extra getroffen door een sterker fysiek en mentaal isolement, ook financieel. Vele organisaties zoals buurthuizen, sociale restaurants sloten de deuren. 'Sociale afstand houden' werd het credo. Wetenschappelijk te verantwoorden, maar sociaal? Sociaal werkers beseften maar al te goed dat niets doen geen optie was. Creatieve oplossingen werden gezocht: online contact houden, openen van crisislijnen, en indien nodig ook fysiek contact, op 1,5 m afstand of toch even niet. Straathoekwerkers, buddy's bleven doorgaan, binnen de grenzen wat mogelijk was. Solidariteit mag geen grenzen kennen, mag mensen die in armoede leven, mensen met een psychische of mentale kwetsbaarheid, jongeren in de jeugdhulp of dak- en thuislozen niet wederom uitsluiten. Heel wat sociaal werkers en vrijwilligers deden aan 'nabijheidspolitiek', richtten solidariteitsfondsen in specifiek voor de kwetsbare burgers. Maar het moet gezegd: het zorgen voor kwetsbaren mag niet enkel aan hen – laten we ze de helden van het welzijn noemen - worden overgelaten. Niet in Coronatijd, nooit niet.

Waarom zouden politici, gemeenten en andere instanties sociaal werk financieren, investeren in opleiding, in onderzoek en ondersteuning voor sociaal werkers? Doet sociaal werk er toe om te komen tot een participatiesamenleving, een inclusieve samenleving die de overheid voorop stelt?

Het zijn terechte vragen. Ik meen dat we met deze leerstoel en de Academische Werkplaats Sociaal Werk (AWSW) hiertoe een bijdrage kunnen leveren. Ten eerste in het duiden wat kwalitatief sociaal werk is. Ik hanteer hiervoor de term 'sterk sociaal werk', een term die zowel in Nederland als Vlaanderen goed ingeburgerd is. Ten tweede in het duiden wat sterk sociaal werk onderzoek is of zou kunnen zijn. '*Samen sterk voor sociaal werk*', het is onze slogan reeds vanaf de start van de leerstoel en AWSW in 2014. Het is een aanbod en pleidooi om wetenschap als partner te zien en te erkennen bij het verder bouwen aan sterk sociaal werk, aan het bouwen ook aan sociaal werk als wetenschap.

Het dient gezegd. Ruim 20 jaar doe ik (samen met mijn onderzoeksgroep in Leuven, later ook in Nederland) onderzoek naar het paradigma van empowerment: zowel theoretisch als toegepast onderzoek met doorvertalingen naar praktijk en beleid, in verschillende sectoren en met diverse kwetsbare doelgroepen. Een belangrijke mijlpaal was mijn doctoraat over ‘Empowerment en maatzorg’ dat het belang van een krachtgerichte psychologische kijk op armoede en op hulpverlening formuleerde en haar meerwaarde ook via onderzoek aantoonde (Van Regenmortel, 2002). De interesse voor het empowermentkader was onverwacht erg groot en wordt tot op de dag van vandaag ook door politici meegenomen. Nadeel is dat empowerment weleens als een containerbegrip wordt geduid en soms (bewust of onbewust) verkeerdelijk of te eenzijdig wordt geïnterpreteerd. Bijvoorbeeld door sommige beleidsmakers om hun neoliberale discours van ‘eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid’ te verantwoorden, spijtig genoeg ook gekoppeld aan ‘victim blaming’ met stigmatisering en sanctionerende maatregelen of vernederende praktijken als gevolg. Of ook wetenschappers die kritiek geven op empowerment, zich baserend op een te eenzijdige individuele invulling van empowerment (de zogenaamde ‘individuele bias’), terwijl reeds de grondleggers van empowerment (bv. Julian Rappaport en Marc Zimmerman) empowerment als een multilevel construct omschrijven. Empowerment situeert zich dus op meerdere niveaus (micro, meso en macro) en omvat inherent een bredere sociaal-politieke, structurele maatschappelijke component. Ik schreef er onder meer de Marie Kamphuislezing ‘Lexicon van empowerment’ (Van Regenmortel, 2011) voor, net om deze misvattingen te bestrijden. In mijn vorige oratie ‘Zwanger van empowerment’ beschreef ik empowerment als een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg (Van Regenmortel, 2008). Een positief verhaal met een knipoog naar de eerder donkere oratie van Jan Latten ‘Zwanger van segregatie’ (Latten, 2005). Hetzelfde deed ik in mijn paper ‘Empowerment times’ (Van Regenmortel, 2013) met een knipoog naar het boek ‘Borderline Times’ van Dirk De Wachter, een eminent Vlaams psychiater-psychotherapeut die ik erg waardeer. Met de ondertitel van deze oratie ‘Onderzoek dat er toe doet!’ maak ik graag een link met de twee onderzoeksinstituten waaraan ik verbonden ben: het HIVA KU Leuven (met het motto ‘Onderzoek dat werkt!’) en Tranzo Tilburg University (met het motto ‘Kennissen die er toe doet!’; zie de oratie van onze departementsvoorzitter Dike van de Mheen, 2019).

In deze oratie kies ik niet expliciet voor empowerment als invalshoek, maar stel ik sociaal werk en haar wetenschappelijke onderbouwing centraal, weliswaar gevoed door empowerment en andere nieuwe inzichten die ik de laatste jaren opdeed door begeleiding van doctoraten of door deelname aan PhD-commissies en allerhande adviesgroepen en zeker ook door boeiende dialogen met collega professoren en onderzoekers. ‘Stilstaan is achteruit gaan’ zegt men, soms wel, soms ook niet. Soms is stilstaan nodig om te verdiepen en terug een balans op te maken, ‘reculer pour mieux sauter’. Deze oratie schrijven was zo een onverwacht stilte moment in mijn drukke agenda, zeker in de COVID-19 tijd. Ik neem jullie graag even mee in mijn queeste.

Ik ga eerst in op wat ik versta onder Sterk Sociaal Werk, vervolgens licht ik toe hoe ik kijk naar een wetenschappelijke basis voor sociaal werk en illustreer ik dit met een aantal concrete voorbeelden. Ten slotte ga ik in op wat sterk sociaal werk onderzoek zou kunnen zijn.

Wat is sterk sociaal werk?

Een internationale definitie

Voor de omschrijving wat sociaal werk is, maak ik dankbaar gebruik van de gangbare mooie en breed aanvaarde definitie van de Internationale Federatie van Sociaal Werkers (IFSW) en de Internationale Vereniging van de Opleidingen voor Sociaal Werk (IASSW) van 2014:

‘Sociaal werk is een praktijk-gebaseerd beroep en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in sociaal werk. Onderbouwd door sociaal werktheorieën, sociale wetenschappen, menswetenschappen en ervaringsgerichte en lokale vormen van kennis, engageert sociaal werk mensen en structuren om levensuitdagingen en problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen.’

In deze hernieuwde definitie van 2014 werd onder meer academische discipline toegevoegd - erg belangrijk - alsook ervaringskennis (eigen vertaling van ‘indigenous’), collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit. Dit toont aan dat de definitie van sociaal werk dynamisch wordt gehanteerd en rekening houdt met de context die verandert. Onder meer verder bouwend op deze definitie werd in Vlaanderen in 2019 een toekomstvisie op sociaal werk geformuleerd met de mensenrechten als centraal vertrekpunt gekoppeld aan een praktijk die sociale rechtvaardigheid centraal stelt (Hermans, Raeymaeckers, Roose & Vandekinderen, 2019). Het was en is nog steeds een mooi voorbeeld van een co-creatief proces waarbij wetenschappers samen met vele praktijk- en beleidsmensen de krachtlijnen van sociaal werk hebben uitgetekend. Ze spreken over het ‘DNA van sociaal werk’ met als vijf krachtlijnen: nabijheid en laagdrempelig werken, politiserend werken (met enerzijds het waarborgen van de toegang tot rechten en anderzijds het collectiviseren van maatschappelijke problemen), generalistisch werken (met een pleidooi voor de ‘brede bril’, een integrale kijk op de context en verschillende levensdomeinen met oog voor de onderlinge verbanden), verbindend werken (zowel individueel, collectief als verbinding met maatschappelijke instituties) en proceslogica (waarbij sociaal werkers niet routineus werken, maar hun handelen voortdurend afstemmen op de gebeurtenissen die zich voordoen). De beoogde sociale verandering (in de richting van meer sociale rechtvaardigheid en menswaardigheid) en het realiseren van grondrechten die-

nen dus in de specifieke context te worden vertaald, rekening houdend met het perspectief en de ervaringskennis van de betrokkenen zelf.

Empowermentprincipes: ‘principles shape practice’

Deze krachtlijnen sluiten mooi aan met wat ik zelf onder ‘sterk sociaal werk’ versta. Ze komen grotendeels terug in de basisprincipes van de maatzorgmethodiek (Van Regenmortel, 1996) die ik in 1996 reeds formuleerde en op basis van onderzoek verder aanvulde tot een ‘empowermentbloem’ die de handelings- of werkingsprincipes van empowerment weergeeft (Van Regenmortel, 2015). Deze principes zijn handvatten voor de praktijk (*‘principles shape practice’*). De kern wordt gevormd door de twee-eenheid versterkend én verbindend werken. De zeven principes eromheen: positief, participatief, inclusief, integraal, gestructureerd, gecoördineerd en proactief werken dragen bij tot deze kern en zijn onderling met elkaar verbonden. Samen vormen ze de kern van ‘sterk sociaal werk’. Ik verwijs graag naar andere publicaties waarin ik de empowermentprincipes en het paradigma van empowerment in relatie tot sociaal werk reeds uitgebreid heb toegelicht.

De principes zijn geformuleerd als werkwoorden. Sociaal werk is dan ook een werkwoord, wijst op een proces waaraan steeds verder kan worden gesleuteld. Sociaal werk kent een lange zoektocht naar haar identiteit. Reeds heel wat boeiende geschiedschrijvingen van sociaal werk zagen het daglicht. Ik denk bijvoorbeeld aan het werk van Marcel Spierts, van Maarten van der Linde of van Bijlsma en Janssen. Sinds 2009 is er ook een canon van sociaal werk voor zowel Nederland als Vlaanderen die het historisch geheugen en identiteit van sociaal werk hebben versterkt. Trekkers van deze canon waren onder meer Jan Steyaert, Jos van der Lans en Wim Verzelen. Andere namen die veel betekenis hebben voor sociaal werk in Nederland zijn Hans van Ewijk, Geert van der Laan, Margot Scholte en Ard Sprinkhuizen.

Erkennen van openheid en onvolmaaktheid

Vandaag staan we een heel eind verder met een goede (internationale) definitie van sociaal werk, een omschrijving van de kernprincipes en de waarden en fundamente van sociaal werk, ook is er een pallet aan krachtgerichte en verbindende methodieken. Ik volg collega Rudi Roose die stelt dat sociaal werk ‘open’ dient te blijven omdat het zich bezig houdt met complexe sociale problemen als armoede en sociale uitsluiting. Deze vraagstukken (*‘wicked problems’*) zijn niet

zomaar op te lossen, laat staan door het sociaal werk alleen. Roose wijst dan ook terecht op de structurele component van maatschappelijke problemen waarop sociaal werk moet blijven hameren. De erkenning van deze complexiteit van sociaal werk, de onoplosbaarheid van de complexe vraagstukken waarmee sociaal werk te maken heeft, houdt aldus Roose (2019) ook het *‘koesteren van de onvolmaaktheid’* van sociaal werk in. Het betekent - mijns inziens - ook werken in de modder, in *‘the swampy lowlands’* zoals Donald Schön het zo mooi benoemt. Dit is iets waar we trots op mogen zijn en net deel uitmaakt van de identiteit van sociaal werk.

Versterken, verbinden, vertrouwen, verzetten

Er is al heel wat degelijk werk geleverd om ‘sterk sociaal werk’ te omschrijven. Het gaat in wezen om vier V’s: de V’s van Versterken, Verbinden, Vertrouwen en Verzetten. Ik heb het aanvoelen dat hiervoor een breed draagvlak aanwezig is zowel in Nederland als in Vlaanderen. Laten we hier vooral samen verder op bouwen.

Er zijn wel verschillen in accenten. Ik stel bv. empowerment als metaparadigma voor sociaal werk meer centraal in mijn werk. Anderen doen dit met bv. de capabilitybenadering van Sen en Nussbaum (Thirions, Blok & den Braber, 2018) of met het concept van sociale kwaliteit (Verharen, 2017 en Wolf, 2016). Empowerment staat wel in functie van hetzelfde hogere doel van sociale rechtvaardigheid en het realiseren van rechten zowel individueel als collectief om sociale ongelijkheid tegen te gaan. De bijzondere aandacht geldt ook voor participatie, een kernaspect van empowerment. Voor alle duidelijkheid het gaat niet om participatiedwang met een van bovenop opgelegde retoriek (‘gij zult participeren’ of ‘gij moet empoweren’, ‘empowering others’ kan immers niet, één van de grote misverstanden) en dit in een welbepaalde richting (bv. de reguliere arbeidsmarkt). Het gaat ook in tegen verplicht vrijwilligerswerk of een opgelegde tegenprestatie. De negatieve evaluatie na vijf jaar Participatiewet (sinds 2015 ingevoerd) door het Sociaal Cultureel Planbureau was hieromtrent niet mis te verstaan (van Echtelt, Sadiraj, Hoff, Muns, Karpinska, Das & Versantvoort m.m.v. Putman, 2019). Ik doel dus op een uitnodigende participatie op maat, rekening houdend met krachten van betrokkenen en hun omgeving, maar evenzeer met erkenning en respect voor hun kwetsbaarheden. Participatie staat steeds in functie van het empowermentproces van individuen, groepen en gemeenschappen, een proces om hen te versterken en te verbinden met hun omgeving en de

breder samenleving. Participatie dient ook structureel aan de orde te zijn (bv. in organisaties, beleid). Het inschakelen van ervaringsdeskundigen, het betrekken van armoedeverenigingen of andere ‘grassroots’ organisaties bij het beleid zijn hierbij instrumenten.

Niet enkel het hebben van invloed, maar ook veranderingen in machtsverhoudingen zijn bij empowerment en participatie en bij sterk sociaal werk aan de orde. Iets wat ook collega Tineke Abma, eminent hoogleraar inzake participatie, benadrukt. Imit Weiss (2006) spreekt over de duale missie van sociaal werk: ‘enhancing individual well-being and promoting social justice’. Sociaal werk heeft wel degelijk een politiek karakter, nl. een agenda van empowerment in functie van meer sociale rechtvaardigheid, solidariteit en inclusie. Deze macro-focus is lange tijd onderbelicht gebleven. De sector sociaal werk (sociaal werk organisaties, Sociaal Werk Nederland, beroepsverenigingen etc.) mag daar - wat mij betreft - een krachtiger rol in spelen. Er zijn - zowel in Nederland als Vlaanderen - immers duidelijke spanningsvelden met het huidige beleidsdiscours dat eigen verantwoordelijkheid en voorwaardelijkheid van steun benadrukt en een strakke focus legt op efficiëntie en effectiviteit.

Integratie van micro-, meso- en macroniveau

Empowerment benadrukt de verwevenheid van het micro-, meso- en macroniveau bij de aanpak van sociale problemen. Sterk sociaal werk heeft dan ook sterke organisaties die niet enkel hun medewerkers ondersteunen en oog hebben voor hun ‘self-empowerment’, maar ook zoeken naar ‘slimme’ samenwerkingen met andere organisaties (ook buiten welzijn) en organisaties die invloed willen uitoefenen op het beleid. Dit sluit aan bij het theoretisch kader van organisatorisch empowerment van Peterson en Zimmerman (Peterson & Zimmerman, 2004). Ten slotte heeft sterk sociaal werk een beleid nodig dat via continue dialoog met alle betrokken stakeholders (praktijk, wetenschap, ook kwetsbare burgers) haar regelgeving en uitvoering laat aansluiten met wat er wezenlijk toe doet richting inclusie, realiseren van mensenrechten en sociale rechtvaardigheid. Janny Bakker-Klein (2019) - voormalig wethouder en directeur van Movisie - pleit in haar proefschrift voor meer ‘responsiviteit’ in het sociaal domein. Responsiviteit omschrijft ze als het ‘vermogen van professionals om in te schatten wat werkelijk voor de ander van betekenis is’. Niettegenstaande deze responsiviteit zo vanzelfsprekend lijkt, blijkt uit haar onderzoek dat het blijkbaar toch lastig is om in de dagelijkse praktijk van het sociaal domein

responsief te zijn. Geëngageerde leidinggevend en politici lijken bij deze een belangrijke rol te spelen, maar kunnen niet steeds duurzame praktijken bewerkstelligen. Daarvoor is, mijns inziens, een doorgedreven responsief beleid aan de orde. Zo zijn we beland bij de wetenschap, en het tweede deel van deze oratie, met name de wetenschappelijke onderbouwing van sociaal werk.

Een wetenschappelijke basis voor sociaal werk

“It is to be expected that in the long run, the increase in academic education and social work research will also improve the status and quality of knowledge in the comprehensive field of all social services.” (Matthies, 2011)

Academisering en professionalisering van sociaal werk hand in hand

Zoals eerder gezegd wordt sociaal werk niet enkel als een beroep erkend, maar ook als een academische discipline. Bij het beroep sociaal werk staat de praktijk erg centraal. Evenwel ook voor sociaal werk als academische discipline is de praktijk steeds in beeld. Zo dient enerzijds de wetenschappelijke kennis de praktijk te voeden en anderzijds dient de kennis aanwezig in de praktijk ook de wetenschap te voeden. Zodoende gaat de academisering van sociaal werk hand in hand met de professionalisering van sociaal werk. In Vlaanderen en Nederland is deze academisering van sociaal werk vrij laat op gang gekomen, maar vandaag wel degelijk aanwezig. De oprichting van lectoraten sinds 2001 in Nederland was in dit opzicht tevens belangrijk. Kenmerken van academisering zijn onder meer een eigen kennisbasis, eigen wetenschappelijke tijdschriften, doctoraten, onderwijs op academisch niveau en internationalisering (Leskošek & Matthies, 2017). In Zweden bijvoorbeeld (Dellgran & Höjer, 2012) is sociaal werk sinds 1977 een discipline op zichzelf vanaf het moment dat sociaal werk onderwijs iets van de universiteit werd. Een reden om sociaal werk als een op zichzelf staande discipline te erkennen was onder meer dat de Zweedse politici de verzorgingsstaat wilden versterken door het een wetenschappelijke onderbouwing te geven. Vanaf dan was het ook mogelijk om een PhD in sociaal werk te bekomen. De eerste doctoraten werden in 1980 geschreven. Er zijn reeds inventarissen gemaakt over de state-of-the-art van Europees doctoraatsonderzoek in sociaal werk (Lyons, 2003; Laot, 2000). Hieruit blijkt een grote verscheidenheid naar inhoudelijke topics en gebruikte onderzoeksmethoden. In Zweden is er bv. een focus op sociaal werk interventies en kwalitatieve methoden. In de Verenigde Staten domineren dan weer kwantitatieve methoden.

Dellgran en Höjer (2012) analyseerden op een systematische wijze 253 PhD's in sociaal werk die in Zweden werden geproduceerd gedurende de periode 1980-2009. De PhD's gebeuren steeds meer onder de vorm van Engelstalige artikelen in peer-reviewed tijdschriften. Dit maakt de publicaties wel minder toegankelijk voor sociaal werkers in de praktijk. De inhoudelijke topics zijn te verdelen over vier groepen: sociale fenomenen/problemen en sociaal beleid

(33%), sociaal werk methoden/interventies (34%), verschillende cliëntgroepen (23%) bv. mensen met een handicap en wetgeving en organisaties (10%). De aandacht voor interventies neemt toe met de tijd (vooral kind- en familie interventies). Wat de onderzoeksmethode betreft gaat het bij zes op de tien om kwalitatief onderzoek (vooral interviews), bij drie op de tien zijn het mixed-methods (een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden) en zeer zelden gaat het om RCT's (Randomized Controlled Trial) of experimentele designs. De theoretische onderbouwing komt veelal uit de sociologie, psychologie of specifiek sociaal werk. De auteurs merken op dat er zelden iets wordt gezegd over de theoretische onderbouwing in de abstracts van de artikelen. Dit gegeven op zich zegt al wel iets over de (geringere) aandacht die men hiervoor heeft. Uit deze studie blijkt ook dat onderzoek naar sociaal werk interventies veelal niet door de meer prominente onderzoekskanalen wordt gefinancierd, maar wel door de organisaties die de interventies zelf ontwikkelen en uitvoeren (met ook de nodige kanttekeningen die hieromtrent worden gemaakt). Ik denk hierbij aan de discussies in Nederland omtrent de 'dubbelrollen' in onderzoek. Mits de nodige transparanties en kwaliteitseisen inzake onafhankelijkheid en objectiviteit lijkt dit mijns inziens geen probleem te zijn, eerder een zegen.

Voor de erkenning van sociaal werk als academische discipline zijn doctoraten op vlak van sociaal werk belangrijk. Deze zijn veelal ingebed in de Faculteiten Sociale Wetenschappen en Sociale Pedagogiek en dragen niet expliciet het label van doctoraten sociaal werk. Aandachtspunt is de loopbaan van deze gepromoveerden (Laot, 2000). Idealiter komen ze in functies terecht die de academisering van sociaal werk verder kunnen ontplooiën of stimuleren. Ook het hebben van academische masters sociaal werk - zoals we bv. in Vlaanderen hebben - is zeker een hefboom. In Nederland hebben we reeds professionele masters sociaal werk, verbonden aan hogescholen en lectoraten op het sociale domein. Een ambitie van deze leerstoel is alvast om de mogelijkheid van een academische master sociaal werk in Nederland te verkennen en te ontwikkelen. Bijzondere leerstoelen sociaal werk zijn op zich uiteraard een hele stap vooruit in het academiseringsproces (ik denk aan deze leerstoel, maar ook aan de leerstoel Grondslagen van het maatschappelijk werk aan de Universiteit voor Humanistiek van de Marie Kamphuis Stichting). We dromen ervan om - idealiter gekoppeld aan een academische master sociaal werk - ook een structurele leerstoel sociaal werk (en liefst meerdere) in Nederland uit te bouwen.

Een duale legitimering: 'to prove & to improve'

Soms spreekt men over een zeker spanningsveld daar een 'duale legitimering' van de discipline sociaal werk aan de orde is: beantwoorden aan wetenschappelijke eisen én de relevantie voor sociaal werk praktijk. Wij spreken over een combinatie van 'to prove & to improve'. Een evenwicht tussen beide aspecten dient steeds gezocht te worden. Ik zie de verdere uitbouw van academisch-werkveld partnerschappen als een belangrijk middel hiertoe, evenals participatieve en interactieve onderzoeksdesigns. Ik kom daar verder nog op terug.

Een academische basis van sociaal werk omvat alvast twee pijlers: theoretische onderbouwing en evidence-based werken. Ik werk deze twee pijlers verder uit en illustreer met voorbeelden.

Theoretische onderbouwing van sociaal werk

"Theory is crucial for a professional practice like social work. This is among other things what characterizes a profession: the possession of abstract theoretical knowledge that guides interventions in practice.In other words, in order to guide social workers in their complex tasks, there is a need for a theoretical language with the capacity to construct and define social work as a scientifically based activity. How can we assess different individual and societal situations and design interventions in order to achieve desirable results? Theory makes the social worker professionally sighted." (Blom & Morén, 2019:13)

Zoals gezegd hanteer ik het metaparadigma van empowerment als centraal denk- en handelingskader voor sociaal werk. In deze keuze voel ik me in Nederland gesteund door de beroepscode voor sociaal werkers (BPSW, 2018) waarin empowerment als kernwaarde wordt geformuleerd, maar zeker ook door de internationale definitie van sociaal werk en onderzoekers als bv. Parker, Fook en Pease. Deze noemen empowerment 'the concept par excellence for modern social work' (Parker, Fook & Pease, 1999:150 in Steens, 2018). Het voordeel van dit paradigma is dat het diverse theorieën omvat. Empowerment is zeker geen eng kader én heeft relevante implicaties voor praktijk, beleid en onderzoek. Zo werden bv. in Vlaanderen op basis van dit empowermentkader vormingspakketten uitgewerkt voor sociaal werkers (ook vrijwilligers) die mensen in armoede

begeleiden. In dit samenwerkingsverband - 'Bind-Kracht' genaamd - worden mensen in armoede zelf als coaches betrokken in de vorming en actie-onderzoek (Driessens & Van Regenmortel, 2006; Vansevenant, Driessens & Van Regenmortel, 2008). Bruggen zowel met Nederland als internationaal werden intussen gemaakt. Theoretische inzichten gevoed door het empowermentkader worden zodoende voortdurend getoetst aan en verder aangevuld door de praktijk. Omgekeerd voeden we de vormingen - en dus ook de praktijk - met nieuwe wetenschappelijke inzichten.

We hebben ook bewust aandacht voor onderzoek op het meso- en macroniveau. Ik denk bv. aan het onderzoek rond organisatie empowerment van Linda Rothman (Rothman, De Vijlder, Schalk & Van Regenmortel, 2019) dat vanuit het theoretisch framework van Peterson en Zimmerman kijkt naar twee welzijnsorganisaties die geselecteerd zijn omwille van hun sterke cliëntgerichtheid. De centrale onderzoeksvraag is welke cultuur en kenmerken van de organisaties hierbij aan de orde zijn?

Verschillende theorieën en concepten zijn relevant voor sociaal werk. Deze kunnen niet willekeurig, maar dienen op maat te worden 'ingeplugd' in onderzoek en over en weer met empirische data te worden bekeken. Jackson & Mazzei (2013) spreken over 'thinking with theory'.

Conceptuele helderheid

Goede conceptuele duiding met het aantonen van relaties tussen aanverwante concepten, acht ik een belangrijk aspect bij de theoretische onderbouwing van sociaal werk. Ik geef twee voorbeelden van mijn promovendi.

Cynthia Boomkens (2020) onderzocht in haar PhD onder meer de relatie tussen empowerment en agency. Boomkens wil met haar onderzoek het meidenwerk onderbouwen. Meidenwerk is een specifieke methodiek van het jongerenwerk die zich richt op het ondersteunen van meiden (tussen 10 en 23 jaar) in kwetsbare situaties. Deze onderbouwing onderbrak tot nu toe wat problemen geeft onder meer in verantwoording naar financiers en de legitimering van het jongerenwerk. Doel van het meidenwerk is om meiden te helpen bij het (leren) vormgeven aan het eigen leven - kortweg 'agency' genoemd (Bandura, 2006). Op basis van eerder onderzoek in de praktijk vanuit het lectoraat Youth Spot o.l.v. Judith Metz binnen de Hogeschool van Amsterdam, werden er negen

methodische principes van het jongerenwerk geformuleerd. Boomkens (Boomkens, Metz, Schalk & Van Regenmortel, 2019) gaat na of deze methodische principes bijdragen aan het proces van empowerment van de meiden dat op zijn beurt leidt tot de ontwikkeling van agency bij meiden. Theoretisch zijn de concepten van agency en empowerment gekozen omdat ze zich richten op positieve ontwikkeling van mensen, meer krachtgericht zijn en individuen in hun sociale omgeving zien. Hoe evenwel deze theoretische concepten kunnen worden toegepast om de methodiek van het meidenwerk te onderbouwen, was tot dan onbekend. Boomkens kan via mediatie-analyse aantonen dat vier van de methodische principes bijdragen zowel aan het empowermentproces als de ontwikkeling van agency, terwijl de andere methodische principes alleen via het empowermentproces bijdragen aan de ontwikkeling van agency. Gezien de positieve relatie tussen het empowermentproces en de ontwikkeling van agency, wijst het onderzoek op het belang om aandacht te hebben voor empowerment van meiden in kwetsbare situaties. Boomkens gebruikt de formulering van psychologisch empowerment van Zimmerman (Zimmerman, 1995). Een belangrijk inzicht uit haar onderzoek is tevens dat de drie componenten van psychologisch empowerment, met name de intrapersonlijke component (persoonlijke controle), de interactionele component (kritisch bewustzijn) en de gedragscomponent (participatie), er alle drie toe doen en van tel zijn in de praktijk.

Een tweede voorbeeld is het PhD van Eva Marie Castro (Castro, 2018) over de inschakeling van ervaringsdeskundigen in ziekenhuizen. Een interventie werd ontwikkeld en uitgetest hoe dit optimaal kan gebeuren. Een mooi framework voor de praktijk werd uitgewerkt en in een handboek vertaald. In dit onderzoek heeft Castro een procesmodel uitgetekend dat de relatie tussen de concepten ervaringsdeskundigheid, patiënten participatie, patiëntgerichtheid en patiënten empowerment weergeeft. Zij heeft hiervoor op basis van een literatuurreview en interviews met experts een conceptanalyse uitgevoerd (Castro, Van Regenmortel, Vanhaecht, Sermeus & Van Hecke, 2016). Terminologie bepaalt immers in belangrijke mate hoe een concept wordt vertaald in de praktijk en eenduidige definities ontbraken tot nog toe. De analyses leerden dat de kernbegrippen duidelijke concepten zijn met verschillende dimensies en dat ze alle vier verband houden met elkaar: zo is de inzet van ervaringsdeskundigheid de motor van patiënten participatie waardoor de patiëntgerichtheid kan worden verhoogd en het empowerment van de patiënt (mogelijk ook dat van de professional en de organisatie) kan worden bevorderd. Dit alles heeft als globaal doel een verbetering van de kwaliteit van de zorg en een hogere kwaliteit van leven.

Operationalisering van concepten

Een ander aspect bij de theoretische onderbouwing van sociaal werk is de verdere operationalisering van abstracte concepten die relevant zijn in het kader van sterk sociaal werk. De operationalisering geeft concrete handvatten om deze theoretische inzichten door te vertalen in de praktijk. Ik illustreer dit met drie voorbeelden rond de concepten veerkracht, alliantie en zelfbeheer.

We deden zowel in Nederland als Vlaanderen reeds uitgebreid onderzoek naar veerkracht (*resilience*). Op basis van literatuurstudie en eigen empirisch onderzoek onderzochten we hoe kwetsbare personen veerkracht kunnen opbouwen en wat de rol van de omgeving bv. sociaal werk hierbij kan zijn. Zo werden zowel algemene als meer specifieke bouwstenen geformuleerd. Dit helpt professionals om actief te werken aan de veerkracht van kwetsbare mensen en zodoende aan hun proces van empowerment. Dit gebeurde onder meer bij mensen in armoede (Driessens & Van Regenmortel, 2006) en kwetsbare ouderen (Janssen, 2013; Janssen, Van Regenmortel & Abma, 2011; De Witte & Van Regenmortel, 2019). Zo weten we bv. dat het niet opnemen van de slachtofferrol een belangrijke bouwsteen is van veerkracht die helpt bij het opbouwen van een positieve identiteit. Ook de kracht van het geven (*‘the power of giving’*) is een belangrijke veerkrachtbron met extra aandacht voor het aspect van wederkerigheid of reciprociteit. Bij interventies bij ouderen bv. om eenzaamheid te bestrijden, wordt dit laatste weleens vergeten. Jenny Zwijnenburg (2017) onderstreept dit sterk in haar onderzoek omtrent *‘Vangnetwerken’*, een methode om sociaal isolement te bestrijden. Janssen (Janssen et al., 2011) formuleerde in haar onderzoek naar veerkracht bij ouderen zowel veerkrachtbronnen op het individuele niveau (bv. opvattingen over de eigen competenties, persoonlijke pogingen om invloed uit te oefenen op de omgeving), op het interactionele niveau (bv. positieve familie-relaties, empowerende relaties met professionals, maatschappelijke reacties) als op het contextuele domein (bv. toegankelijkheid van welzijn- en gezondheidsdiensten, sociaal beleid, beschikbaarheid van bronnen). Deze domeinen beïnvloeden elkaar ook voortdurend.

Een tweede voorbeeld is onderzoek naar het concept *‘alliantie’*. Een rode draad in sociaal werk is het opbouwen van een goede werkrelatie met cliënten. Ik spreek zelf over een positieve basishouding, nodig om goed te kunnen invoegen en aan te sluiten bij de betrokkenen, een centraal principe bij krachtgericht werken. Zeker bij kwetsbare personen is dit essentieel, daar er dikwijls stoor-

nissen zijn in verbindingen met anderen en de samenleving waardoor eerder gevoelens van wantrouwen en machteloosheid aan de orde zijn. We weten ook uit onderzoek dat een goede werkrelatie een algemene werkzame factor is die positievere resultaten laat zien, een betere therapietrouw kent etc. De onderzoeksgroep van het Lectoraat van de HAN *‘Werkzame factoren in de jeugd en opvoedhulp’* onder leiding van Marion van Hattum (die het werk voortzet van Huub Pijnenburg) heeft hieromtrent reeds prachtig werk verricht. De alliantie staat ook centraal in hun bekende *‘Integrale werkzame factoren model’*. Er is internationale consensus dat alliantie twee facetten kent. Enerzijds is er de taakalliantie, die het resultaat is van de inzet als professional om het met cliënten en andere betrokkenen eens te worden over het doel en de aanpak (bv. taakverdeling) van de hulpverlening. Anderzijds is er de persoonlijke alliantie, de emotionele band of *‘klik’* die men samen ontwikkelt. Beide aspecten zijn nodig om tot een vruchtbare werkrelatie te komen. De vraag is hoe bouwt men een alliantie op? Onderzoek toont aan dat professionals zichzelf vaak overschatten in hun eigen oordeel over de kwaliteit van de alliantie. Het oordeel van cliënten over de alliantie zou vaak betrouwbaarder zijn. Het herbekijken van video-opnames kan erg helpend zijn voor het leerproces van professionals. Idealiter worden cliënten hierbij betrokken en zou er wetenschappelijk onderzoek moeten komen bij cliënten om te weten wat voor hen een goede alliantie met de professional kan faciliteren. Het doctoraatsonderzoek van Marieke de Greef (de Greef, 2019; de Greef, Pijnenburg, van Hattum, McLeod & Scholte, 2016) leert alvast dat een goede alliantie van de sociaal werker met zijn supervisor hierbij helpend is. Het doctoraatsonderzoek van Roos Steens dat ik mede heb begeleid (Steens, 2018; Steens, Hermans & Van Regenmortel, 2018) wijst op het belang van *‘tuning’* (taal, non-verbale communicatie, *‘small talk’* waarbij men zich ook als mens laat zien) en (praktische) zaken doen (bv. vervoer regelen, helpen bij papierwerk) die buiten de formele opdracht liggen. Deze zogenaamde *‘micropolitics’* bieden kansen om verbinding te maken, om vertrouwen te scheppen en relatie op te bouwen. Door mee te gaan bij huisbezoeken leerde de onderzoeker dat bv. tuning niet evident was, dat non-verbale uitingen van ongenoegen of verdriet bij cliënten door de sociaal werker niet werden opgepikt omdat men bv. bezig was met het papierwerk en omwille van de druk die men vanuit de organisatie aanvoelde om op korte termijn doelen op te stellen. Deze inzichten terugkoppelen naar de praktijk, naar het management, dit meenemen in vormingen (bv. met video), ondersteunen de sociaal werkers en leidt tot een concrete verbetering van de praktijk én tot een beter welbevinden bij de cliënten én de professionals.

Van Hattum (2018) wijst er verder op dat onderzoek zich vooral heeft gericht op enkelvoudige allianties (relatie tussen therapeut met het kind of met de ouder), terwijl uit internationaal onderzoek blijkt dat interventies die zich richten op het gezin als geheel betere resultaten behalen dan interventies gericht op jeugdigen alleen. Verder is er nagenoeg geen onderzoek gebeurd naar de samenwerking tussen hulpverleners onderling. Zeker in complexe gezinssituaties is de roep om samenhangende hulp groot. Dit vraagt om positieve allianties met alle betrokken partijen (het gezin, huisartsen, leerkrachten, specialisten, sociaal werkers uit de wijk etc.). Het lectoraat van van Hattum focust dan ook op deze ‘meervoudige alliantie’ als leidend concept voor praktijkonderzoek. Nauwe samenwerking met werkveld, onderwijs en onderzoek, waarin zowel cliënten, professionals, studenten en docenten participeren, is hierbij voorzien.

Max Huber, verbonden aan onze AWSW, stelt in zijn promotieonderzoek het concept ‘zelfbeheer’ centraal. Hij wil onder meer begrijpen of het engagement van dak- en thuislozen in zelfbeheerde settings bijdraagt tot hun proces van empowerment (Huber, Brown, Metze, Stam, Van Regenmortel & Abma, 2020). Dit gebeurt via langdurig contact (‘prolonged engagement’) van meer dan 10 jaar met de organisatie ‘Je Eigen Stek’ (JES) met onder meer observaties, interviews met bewoners, begeleiders, ervaringsdeskundigen, bijwonen van overleg, aanwezig zijn op informele momenten. Deze studie benadrukt de dialectische aard van empowerment: enerzijds vrijheid van keuze en anderzijds ontwikkeling van capaciteiten, alsook de balans die men hierin continu moet zoeken en ondersteunen, op maat van de betrokkene. Afhankelijk van persoonlijke factoren kunnen dezelfde aspecten van de organisatie soms ‘*enabling*’ soms ‘*entrapping*’ zijn, en soms het empowerment faciliteren of belemmeren. Het bieden van mogelijkheden voor engagement en het behouden van enige fluïditeit in het programma zijn evenwel kernaspecten van JES om bij te dragen tot het empowerment van de bewoners. Zijn studie leert de praktijk om geen rigide invulling te geven aan het concept van zelfbeheer. Ook bv. wanneer mensen zich niet actief willen engageren in zelfbeheerde settings, kunnen processen van empowerment zich voltrekken bij de betrokkene. Zijn studie toont ook de meerwaarde van het concept ‘*enabling niche*’.

Piggyback

Studies op microniveau kunnen interessante bevindingen bevatten voor het meso- en macroniveau. Ik denk bv. aan onderzoek over de psychologische

dimensie van armoede en sociale uitsluiting (Van Regenmortel, 2015b). Ik selecteer deze studies om ook aan te tonen dat onderzoek uit andere disciplines (bv. economie, psychologie) wel degelijk relevant kan zijn voor sociaal werk, de zogenaamde ‘*piggyback approach*’ (Brekke, 2012). Hiervoor dienen wel doorvertalingen naar de sociaal werk discipline te gebeuren.

In een wetenschappelijke studie, gepubliceerd in Science, stelden Haushofer en Fehr (2014) vast dat er een oorzakelijk verband is tussen armoede enerzijds en stress en negatieve gemoedsstemmingen anderzijds. Armoede veroorzaakt dus psychisch lijden en dit heeft impact op het functioneren en het maken van keuzes. Zo zijn mensen in armoede minder bereid om risico’s te nemen of te investeren in resultaten op langere termijn. Intrinsiek hebben ze mogelijk dezelfde tijd- en risicovoorkeuren als rijkere personen, maar het zijn de mechanismen van slechter psychologisch welbevinden, angst, stress of depressiviteit – de gevolgen van armoede dus – die het door de samenleving als ‘minder wenselijk’ bestempeld gedrag veroorzaken. Dit inzicht is van wezenlijk belang voor de interpretatie en de aanpak van armoede. Deze wetenschappers waarschuwen er wel terecht voor dat er ook oog moet zijn voor slecht werkende instituties en andere obstakels in de omgeving. Ook wijzen ze erop dat het aantonen van deze psychologische mechanismen geen ‘*blaming the poor*’ mag betekenen.

Een andere studie omtrent ‘Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen’ van Mullainathan en Shafir (2013) – eveneens wetenschappers van Harvard en Princeton – geeft vernieuwende wetenschappelijk onderbouwde verklaringen voor gedragingen van mensen in armoede die door de samenleving als negatief worden bestempeld. In het algemeen leidt schaarste (van tijd, geld) tot een tunnelvisie, tot gebrek aan speelruimte. Armoede is een extreme vorm van schaarste doordat zij de keuzemogelijkheden chronisch inperkt. De samenleving stelt dat ‘armen tekortschieten’ omdat men bij hen bv. meer therapieontrouw of overgewicht vaststelt. Vaak worden ouders-in-armoede ook als ‘slechte’ ouders bestempeld omdat ze hun kinderen niet naar school sturen, inconsequent opvoeden, enzovoort. Er zijn echter verklaringen voor dit ‘tekortschieten’, zoals een gebrek aan beschikbaarheid en vaardigheden vanwege de armere groep, en vooroordelen en negatieve stereotyperingen vanwege de rijkere groepen. Mullainathan en Shafir wijzen evenwel op een meer fundamenteel mechanisme dat over verschillende contexten heen speelt, namelijk dat van de belasting van ‘bandbreedte’. Bandbreedte omvat de cognitieve capaciteit van

mensen om informatie op te slaan, logisch te redeneren en problemen op te lossen. Bandbreedte omvat ook de executieve controle, met name de kwaliteit van ons vermogen om orde te scheppen in onze cognitieve activiteiten zoals vooruitdenken, aandacht aan iets besteden, of het beheersen van impulsen. Door het dagelijkse gevecht om rond te komen en door de cognitieve belasting die daarmee gepaard gaat, wordt de bandbreedte van mensen die in armoede leven ernstig aangetast. Mensen die bv. diep in de schulden zitten, komen in een psychologische dynamiek terecht die hen belemmert om aan een duurzame oplossing te werken. Dit gaat niet over persoonlijkheidskenmerken, het is de context van schaarste die het cognitief functioneren vermindert en aanzet tot een bepaalde manier van gedragen. Dit wordt door Mullainathan en Shafir de ‘schaarsteval’ genoemd.

Deze recentere inzichten over de psychologische gevolgen van armoede zouden in programma’s en interventies ter bestrijding van armoede moeten worden meegenomen. Niet om sociale problemen te individualiseren, maar om te leren begrijpen wat het betekent om te leven in armoede, welke diepgaande gevolgen dat heeft op het psychologisch welbevinden, op denken en handelen, op (het gebrek aan) geluk en hoop. Het noopt tot een wezenlijke andere houding (en opleiding) van professionelen en vraagt om een andere beleidsaanpak van armoede. Mensen die in armoede leven dienen deze inzichten ook zelf te leren kennen zodat ‘ontschuldiging’ mogelijk wordt. En belangrijk, zij dienen met hun ervaringen en verhalen aan bod te komen in praktijk, in beleid, in opleidingen. Ik denk hierbij bv. aan de inzet van ervaringsdeskundigen op alle niveaus en ben blij dat collega Saskia Keuzenkamp (2017) dit ook centraal stelt in haar leerstoel ‘Participatie en effectiviteit’. Zij focust hierbij op het effect van ervaringsdeskundigen op empowerment en kunnen meedoen aan de samenleving. Erg fijn dat we hierrond kunnen samenwerken.

Het creëren van ‘empathiebruggen’ (zoals zo mooi werd benoemd door Mullainathan en Shafir) is nodig om te kunnen samenleven. Zo zou men onderzoek naar de psychologische dimensie van armoede ook kunnen zien, het creëren van empathiebruggen met een overstijging van het ‘blame, shame or pity’-discours. Een meer positieve beeldvorming van mensen die in armoede leven kan zo gestimuleerd worden zodat kwetsende en stigmatiserende opvattingen, gedragingen en interventies vanuit de samenleving en het beleid kunnen vermeden worden. De wetenschap levert fundamentele inzichten op dit vlak, maar

deze moeten meer en beter doorvertaald worden naar de praktijk, het beleid en mensen in armoede zelf. Wetenschap heeft deze actoren ook nodig om deze vertalingen goed te kunnen maken. Een mooi voorbeeld is het lopend project ‘Signaleren, bespreekbaar maken en doorbreken van armoede’ o.l.v. lector Lisbeth Verharen vanuit de werkplaats sociaal domein Nijmegen, samen met de werkplaatsen van Saxion en de Hogeschool Utrecht.

Verwetenschappelijking van sociaal werk gaat hand in hand met professionalisering én met vermenschelijking van sociaal werk. Dit laatste is ook een betrachting van deze leerstoel. De aangehaalde voorbeelden getuigen van de duale legitimering, van het samengaan van ‘to prove & to improve’ van sociaal werk als wetenschappelijke discipline. We vragen niet weinig van onze sociale professional: deze moet facilitator zijn, generalist, bruggenbouwer, deze moet integraal kunnen werken, krachtgericht werken, structureel werken, meer in de wijk en liefst ook proactief en outreachend optreden. Het nieuwe sociaal werken vraagt tevens om innovatieve samenwerkingen en overlegvormen. Een mooi samenspel tussen formele en informele zorg (met familie, vrienden, burens, vrijwilligers, ervaringsdeskundigen), tussen individuele en collectieve vormen van ondersteuning en tussen welzijn en andere domeinen bv. de gezondheidszorg is aan de orde. Onderzoek kan dit zeker mee ondersteunen, dient een volwaardige partner hierbij te zijn. Dit vraagt om een wederzijdse openheid tussen wetenschap en praktijk, vraagt om het dichten van de kloof, de ‘gap’ die men dikwijls aangeeft. Om deze kloof te overbruggen wordt evidence-based werken naar voren geschoven. Dit brengt me bij het tweede deel, evidence-based werken in sociaal werk als belangrijke pijler bij de academisering van sociaal werk. Naast verdere theoretische onderbouwing kan ook het aangeven van ‘evidence’ over wat werkt, voor wie en door wie, in welke context, welke de werkzame factoren zijn (waarom werkt het), helpend zijn.

Evidence-based werken in sociaal werk

Evidence-based practice (EBP) is voorwerp van felle discussies. Spijtig genoeg wordt het debat dikwijls herleid tot ‘believers’ of ‘non-believers’. Discussies zijn verwarrend omdat men uitgaat van een verkeerde interpretatie van het concept en/of van rigide toepassingen door organisaties of het beleid (bv. subsidies enkel voor ‘bewezen’ interventies). Daarin zit de ‘bijziendheid’ over EBP. Als wetenschapper kan ik alleen maar toejuichen dat er systematisch onderzoek gebeurt naar de opbrengsten van sociaal werk, naar goede omschrijvingen en on-

derbouwing van methoden en praktijken zodat kennis kan worden gedeeld en opgebouwd en men van elkaar kan leren. *‘Staan op de schouders van de reuzen’*. Renske van der Zwet is intussen expert op dit domein. Zij rondde in 2018 haar proefschrift af *‘Implementing evidence-based practice in social work: a shared responsibility’* (van der Zwet, 2018). Zij onderzocht welke de bevorderende en belemmerende factoren zijn voor de implementatie van EBP. Van der Zwet wijst ook op misvattingen die de dialoog over EBP in sociaal werk bemoeilijken.

We volgen met de leerstoel en AWSW haar stellingen: dat EBP niet hetzelfde is als het louter toepassen van effectieve interventies, dat het niet gaat om een geïsoleerd zoeken naar bewijs, dat de context steeds in beeld is, dat naast wetenschappelijke kennis, ook de professionele kennis en de ervaringskennis (ook waarden, voorkeuren) van burgers dienen meegenomen te worden. Sackett (Sackett, Straus, Richardson, Rosenberg & Haynes, 2000) heeft dit in zijn gekende ruimere definitie over EBP reeds lange tijd zo gesteld. Het gaat er in wezen om wat men als *‘evidence’* beschouwt en hoe het vijf-fasen proces van evidence based werken wordt geïmplementeerd en wordt ondersteund door de organisaties en het beleid.

Wij - en ook Tranzo - hanteren dus een brede visie op EBP waarbij we naast de wetenschappelijke kennis, ook de praktijkkennis (professional, managers, beleid) en de ervaringskennis van de hulpvragers/burgers meenemen. Dit zijn voor ons drie gelijkwaardige kennisvormen. De interventie zelf is ook maar één pijler van het effectiviteitsverhaal (Hermans, 2014). Zo dient een interventie tevens goed uitgevoerd en ingebed te worden. Volgende aspecten van de professional zijn hierbij aan de orde: kan hij/zij het, heeft deze de nodige kennis en vaardigheden, hoe bevlogen is deze en gelooft deze in de interventie etc. Cliëntkenmerken spelen tevens een rol: sluit de interventie aan bij de behoeften en verwachtingen van deze, welke motivatie en vroegere ervaringen in de hulpverlening van de cliënt zijn aanwezig. Ook de organisatie, het beleid en de bredere samenleving vormen pijlers in het effectiviteitsverhaal. Wat is de opdracht en de cultuur van de organisatie, hoe wordt er samengewerkt met andere organisaties, hoe wordt de uitvoering gefaciliteerd en ondersteund door het management en door het beleid, is de caseload niet te hoog, is de opdracht duidelijk, hoe wordt er vanuit de samenleving gekeken naar sociaal werk interventies (wat wordt beoogd, is het *‘blaming the victim’* verhaal hierin overheersend etc.). Belangrijk is dus de contextualisering van interventies (wat werkt voor wie, met en door wie, in welke organisatie, samenleving en beleid), maar ook het openen van de

zogenaamde *‘black box’* (waarom werken interventies, welke werkzame factoren zijn aanwezig). Blom en Morén (Blom & Morén 2019; Blom & Morén, 2010) sluiten hier met hun CAIMeR theorie mooi op aan. Deze Zweedse sociaal werk professoren hebben grote inspanningen gedaan om een theorie te ontwikkelen specifiek voor sociaal werk praktijk. Ze ontrafelen complexe sociale interventies tot een aantal componenten: **‘Context, Actoren, Interventies, Mechanismen en Resultaten’**. Samen vormen deze concepten de beginselen van een theoretisch model dat verheldert hoe via een interventie, in bepaalde omstandigheden tot een specifieke uitkomst wordt gekomen. Sociaal werk is een complexe activiteit die individuen en maatschappelijke aspecten omvat en niet in het minst de interactie tussen deze. CAIMeR geeft een basis zowel voor de beschrijving als voor de verklaring van wat er juist gebeurt in een sociaal werk praktijk. CAIMeR helpt ons te begrijpen hoe resultaten voortkomen uit de interventies van sociaal werkers, de inspanningen van cliënten en dit onder bepaalde contextuele condities. Ze geeft zicht op de inhoud van interventies en hoe deze juist werken, de zogenaamde generatieve mechanismen. Blom en Morén gebruiken het kritisch realisme als metatheorie, gezien het doel om ook te verklaren wat er gebeurt.

Bijzondere aandacht hebben we in deze leerstoel voor het meten van processen en outcomes van empowerende interventies op diverse niveaus. Interventies worden ontwikkeld, geëvalueerd en waar mogelijk ook bijgestuurd. Voorbeelden van mijn promovendi die verbonden zijn aan de AWSW werk zijn de evaluatiestudies van: de methode *‘Verder door doen’* in de maatschappelijke opvang (Miranda Rutenfrans-Stupar), Jongerenwerk (Jolanda Sonneveld) en de methode *‘Vangnetwerken’* voor het doorbreken van sociaal isolement (Jenny Zwijnenburg). Twee onderzoeken betreffen meer het klinische sociaal werk: speltherapie bij kinderen met een licht verstandelijke beperking en stoornissen in agressieregulatie (Dineke Bent) en het onderzoek naar een gezinsgerichte behandeling na seksueel broer-zus misbruik (Aletta Simons). Carla Nouwen ontwikkelt en evalueert een integrale aanpak voor arbeidsparticipatie in de context van armoede. Zij zoomt in op interprofessionele samenwerking tussen de domeinen zorg & welzijn en werk & inkomen. Hiertoe worden onder meer multidisciplinaire overleggen opgevolgd waarbij professionals en cliënten aanwezig zijn. Ik denk dat het duidelijk is dat deze studies ook een meerwaarde hebben voor de praktijk. Of hoe *‘to prove & to improve’* mooi kunnen samengaan. Uiteraard is dit afhankelijk van de wijze waarop het onderzoek wordt ontworpen,

uitgevoerd en wordt gevaloriseerd. Ik kom daar dadelijk op terug.

Ik merk nog graag op dat we zowel in Vlaanderen als Nederland reeds langere tijd onderzoek doen naar kwaliteitsvolle meetinstrumenten voor empowerende processen en outcomes. Uit een kritische review stelden we immers heel wat ‘fouten’ vast (Steenssens & Van Regenmortel, 2013; Steenssens & Van Regenmortel, 2014). Zo wordt vaak globaal gesproken over het meten van empowerment, terwijl het slechts over één dimensie van empowerment of één component of niveau gaat. Meer dan eens ontbrak ook de nodige theoretische onderbouwing of wetenschappelijke validering van het instrument. Een gerichte literatuurstudie en een kritische reflectie op bestaande meet- en evaluatie-instrumenten resulteerden in het formuleren van vijf kwaliteitsstandaarden (Steenssens, Van Regenmortel & Schalk, 2017). Deze hebben betrekking op de inhoudelijke reikwijdte (zo is bv. de reductie van dimensies van empowerment binnen eenzelfde niveau niet toelaatbaar, terwijl het wel gericht kan zijn op één niveau mits explicitering uiteraard) en op de contextspecificiteit (waarbij men idealiter streeft naar een compromis tussen hoe generalistisch dan wel hoe specifiek het meetinstrument dient te zijn). Twee andere kwaliteitsstandaarden gaan in op de participatie van de doelgroep bij de ontwikkeling en bij de toepassing van het instrument. Ten slotte is er een standaard met betrekking tot de empowerment processen en de empowerment outcomes. Zowel wat betreft het meten van psychologisch empowerment als het meten van empowerment op organisatieniveau gebeurden er reeds empirische toetsingen in welzijnsorganisaties. Ik ben erg blij dat vandaag binnen onze AWSW Thomas Noordink dit werk naar kwaliteitsstandaarden voor het meten van empowerment verder zet in zijn promotie onderzoek (Noordink, Verharen, Schalk & Van Regenmortel, 2019).

Sterk sociaal werk onderzoek

Sociaal werk onderzoek zoekt naar een passende onderzoeksmethodologie die rekening houdt met de context van het onderzoek. Complexe sociale vraagstukken worden zowel in de breedte als de diepte bestudeerd en de perspectieven van verschillende stakeholders worden hierbij meegenomen. Dit kan door mixed-methods designs (Teddlie & Tashakkori, 2011). Een belangrijke kwestie is vanwaar de onderzoeksvragen komen, wie bepaalt hierbij de prioritering, wie zet de onderzoeksagenda's uit. Mullen (2002) toont aan dat bij praktijk-onderzoeker partnerschappen de praktijkrelevantie van onderzoeksvragen duidelijker aanwezig is. Hij stelt dat bij dit partnership model '*ownership of the research problem is shared and the power relationship is balanced*' (Mullen, 2002:335). Binnen het praktijkgerichte karakter en met respect voor de nodige kwaliteitseisen voor sociaal werk onderzoek kunnen verschillende doelen aan bod komen en is er een continuüm van gezichtspunten aanwezig die elkaar ook kunnen versterken. Shaw en Norton (2008) bevelen een 'fitness for purpose' aan. Promovenda Martine Ganzevles van onze AWSW (Ganzevles, Andriessen, Van Beest, Van Regenmortel & van Weeghel, 2020) stelt in haar onderzoek vast dat binnen het HBO sociaal werk onderzoek de participatie van stakeholders eerder beperkt is, dat er een focus ligt op beschrijvende kennis (en minder op veranderingsgerichte kennis) en eerder kwalitatieve methoden (bv. focusgroepen) worden gebruikt. Zij bepleit voor sociaal werk onderzoek een grotere variatie in gebruikte designs en methoden. Ik ben van mening dat meer samenwerking met universiteiten hiertoe kansen biedt.

Focus op verbetering en sociale rechtvaardigheid

Academisering van sociaal werk houdt onderzoek in dat voldoet aan de wetenschappelijke kwaliteitsstandaarden. Vragen over de haalbaarheid rijzen er omdat bv. sociaal werk te maken heeft met zogenaamde 'wicked problems', complexe maatschappelijke vraagstukken waarvoor strakke geprotocolleerde interventies onvoldoende antwoord bieden en waarbij op maat dient gewerkt te worden. Ik sprak reeds over de duale legitimering van sociaal werk als academische discipline waarbij naast wetenschappelijke relevantie ook de praktijkrelevantie aan bod dient te komen. Is dit te alles vatten in goed wetenschappelijk onderzoek? Mijn antwoord is met zekerheid: "ja". Mooie voorbeelden zijn zowel in Nederland als Vlaanderen, ook internationaal voorhanden. Een ruim pallet aan wetenschappelijke tijdschriften – veelal met impactfactor - is aanwezig bv. European Journal of Social Work, British Journal of Social Work, International Journal of Social Work, Journal of Social Work Practice, Clinical Social Work

Journal, Qualitative Social Work, Social Work Research, Journal of Gerontological Social Work, Social Work Education, Journal of Social Intervention en vele andere peer-reviewed tijdschriften die toegankelijk zijn voor onderzoek op het sociaal domein bv. Social Indicators Research, Health & Social Care in the Community, American Journal of Community Psychology, Child Development, de lijst is nog veel langer. Het blind peer review proces doorstaan onze promovendi zeer goed. Dit betekent evenwel niet dat er geen struikelblokken zijn. Deze hebben te maken met de uitgangspunten en de ethiek die we belangrijk achten bij ons onderzoek. De gekende conventionele doelen van (evaluatie) onderzoek zijnde verantwoording en kennisontwikkeling zijn vanzelfsprekend. Daarnaast benadrukken wij bij sociaal werk onderzoek sterker het doel van verbetering (bv. van een bepaalde handelingspraktijk of beleidsaanpak of van de levensomstandigheden van een bepaalde kwetsbare doelgroep) alsook het empowerment van de betrokken stakeholders. Dit laatste betekent minstens dat meedoen aan onderzoek op zich een empowerende ervaring dient te zijn, maar ook dat het onderzoek positieve effecten beoogt (direct of indirect) in het leven van kwetsbare burgers en breder in organisaties en de samenleving. De doelrichting van de beoogde verbetering is streven naar meer sociale rechtvaardigheid, gelijke kansen en gelijke toegang tot steun- en hulpbronnen, realiseren van sociale grondrechten om te komen tot een meer inclusieve samenleving waarbij iedereen er echt bij hoort en een goede kwaliteit van leven kent. Bijzondere aandacht is er voor de zogenaamde ‘silenced voices’: ‘those whose interest are at stake but remain unheard’ (Abma & Widdershoven, 2011). In andere publicaties formuleerden wij uitgebreid de kernaspecten van empowerment of van sociaal werk onderzoek: het driedelig perspectief - krachtgericht-multistakeholders-multilevel -, eigenaarschap, een continue participatie en dialoog, capaciteitsopbouw, lerende organisatie (Van Regenmortel, Steenssens & Steens, 2016). Wij beschreven ook steeds de methodologische gevolgen van deze aspecten. Ik ga hier nu niet verder op in.

Co-creatie én co-impact

Sociaal werk onderzoek aan de universiteit kenmerkt zich door theoretische verdieping en methodologische grondigheid. De aard van sociaal werk thema's (denk bv. aan armoede, discriminatie) en het doel van sociaal werk onderzoek vragen hierbij om transdisciplinariteit en translationeel onderzoek. Co-creatie met de praktijk, met verschillende disciplines is hier bijzonder aan de orde. Wij ambiëren hierbij een volwaardige stem te geven aan de praktijk met bijzondere

aandacht voor de silenced voices die terecht stellen ‘nothing about us, without us’. Wij willen hun stem respectvol beluisteren en mee laten doorwegen én dit doen op een wetenschappelijk verantwoorde manier. ‘Relationeel empowerment’ is in deze context relevant. Het benadrukt empowerment als een wederzijds ondersteunend proces dat de krachten bij alle participanten mobiliseert (Abma, Banks, Cook, Dias, Madsen, Springett & Wright, 2019).

Participatorisch actie onderzoek (PAR) is alvast een onderzoeksmethode die hiertoe mooie kansen biedt en co-creatie centraal stelt. Professor Sarah Banks van de Durham University in de UK toont daarenboven aan dat co-creatie hand in hand gaat met meer impact (Banks, Herrington & Carter, 2017). Zij introduceert het concept van ‘co-impact’ dat het dynamisch proces van sociale en economische veranderingen door PAR karakteriseert. Bij participatorische en actiegeoriënteerde onderzoeksmodellen kunnen immers tijdens het onderzoek veranderingen optreden omdat eerste voorlopige resultaten worden voorgelegd en besproken met alle betrokken stakeholders. Dit kadert in het uitgangspunt van meervoudig of gedeeld eigenaarschap. Dominante onderzoeksmodellen zien impact als een lineair proces dat op het einde van een onderzoek gebeurt. Banks stelt:

‘PAR challenges this approach, as impact is embedded in cycles of the action research process; the distinction between researchers, research informants and research users is blurred; and micro process-based impacts, including changes in the thinking and practices of co-researchers, are as significant as findings-based changes in policy and practice’. (Banks et al., 2017:541)

Banks en haar collega's maken een onderscheid tussen ‘participatory’, ‘collaborative’ en ‘collective’ impact en illustreren dit met een project rond schulden bij mensen in armoede. Participatieve impact heeft enkel betrekking op de direct betrokken individuen en organisaties. Het verwijst naar veranderingen in hun denken, emoties en de praktijk van onderzoekers en kernpartnerorganisaties door de betrokkenheid in het onderzoek, het gaat om een proces van samen leren. Deze participatieve impact - ook ‘micro-impacts’ genoemd - wordt dikwijls ondergewaardeerd en is ook niet steeds zichtbaar. Collaborative impact legt minder accent op het proces en duidt vooral op het gebruik van de onderzoeksbevindingen om de praktijk en het beleid te veranderen, en invloed uit te

oefenen op attitudes en cultuur. Dit kan zowel gevolgen hebben voor personen en organisaties die direct betrokken zijn bij het onderzoek, alsook voor externe personen en organisaties. Ten slotte wijst collectieve impact op een weloverwogen strategie van de onderzoekspartners om een specifieke, gerichte verandering in de praktijk en/of het beleid te bereiken op basis van kwesties die via het onderzoek naar boven zijn gekomen.

Het creëren van impact en het zichtbaar maken van deze impact is een hot issue, ook van universiteiten. De Wetenschapsvisie 2014 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2014) benadrukt het streven naar maximale impact en zegt dat hiervoor kennis co-creatie aan het begin van de keten, bij het formuleren van de onderzoeksvragen belangrijk is. Dike van de Mheen (2019) stelde het in haar inaugurale rede duidelijk: co-creatie leidt tot relevanter én beter onderzoek. Voor het zichtbaar maken zijn de verschillende vormen van impact van tel, niet enkel de ex-post lange termijn impact, maar ook de micro en meso impact. Dit vraagt trouwens om een gezonde mix van onderzoek: ex-post, ex-ante, ongoing met zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden.

Wat sociaal werk onderzoek betreft: het gaat dus niet zozeer om een eigen aard of eigenaardig onderzoek, wel om onderzoek met een specifieke focus vanuit een duidelijke Visie, keuze voor bepaalde thema's en onderzoeksvragen (Voorwerp) en accenten in onderzoeksmethoden (Vorm) - de zogenaamde drie V's.

Translationele wetenschap

Het streven is hierbij niet enkel 'understanding society' - het motto van Tilburg University -, maar ook om 'changing society'. De richting is waardegedreven (value driven), gericht op meer sociale rechtvaardigheid en sociale inclusie. En - wat mij betreft - ook op empowerment. Daarom is het kruisen van drie kennisvormen: de wetenschappelijke kennis, de praktijkkennis (met inbegrip van het management en beleid) en de ervaringskennis zo belangrijk. Deze 'croisement des savoirs', 'the merging of knowledge', 'the fusion of horizons' geldt hierbij niet enkel in de praktijk van het sociaal werk, maar niet in het minst ook in onderzoek. Moge sociaal werk onderzoek hierbij alvast een voorbeeld bij uitstek voor zijn. Dit sluit naadloos aan bij John Brekke die sociaal werk een translationele wetenschap noemt waarbij zowel het begrijpen als het veranderen wezenlijke aspecten zijn (Brekke, 2012; Brekke, 2007). Hij specificeert verder dat dit begrijpen betrekking heeft op processen van marginalisering en rechte-

loosheid (formele processen van exclusie) alsook het begrijpen van de interactie tussen individuele en sociale factoren bij ziekte en bij gezondheid (fysisch, psychologisch en sociaal). Het veranderen heeft betrekking op het promoten van empowerment, inclusie, het verminderen van ziekte en het bevorderen van gezondheid. Hij omschrijft hierbij mooi de domeinen en veranderingsstrategieën voor 'a science of social work' (Brekke, 2012:459).

Er zijn reeds mooie voorbeelden van onderzoek in ons huis of bij collega's. Ik denk aan onze promovenda Wilma Numans (Numans, Van Regenmortel & Schalk, 2019) die in haar onderzoek naar maatschappelijke kwetsbaarheid werkt met een indrukwekkende multi-stakeholders partnership approach. Zij heeft over dit werken met een gemengd onderzoeksteam (co-research) ook een film gemaakt (<https://www.youtube.com/watch?v=XSte-JSa3Go>). Ik noem ook graag hoogleraar Tineke Abma (2006). Zij is een internationale autoriteit op vlak van responsief en participatorisch onderzoek en heeft dit in talrijke PhD's onder haar begeleiding uitgewerkt. Collega Katrien Luijkx stelt 'Understanding elderly' als ambitie voor haar leerstoel (Luijkx, 2014). Understanding de mechanismen van uitsluiting, understanding wat het betekent om in een kwetsbare positie te leven, onderaan de maatschappelijke ladder te staan, understanding wat mensen echt helpt om er bij te horen in de samenleving en van daaruit praktijk, beleid en samenleving veranderen, dat is de centrale missie van sociaal werk onderzoek. Het geeft meteen aan waarom we kozen voor de volgende centrale onderzoeksvraag van deze leerstoel en AWSW:

Hoe kan sociaal werk (kwetsbare) burgers versterken en verbinden met de samenleving? Wat vraagt dit van professionals, organisaties, gemeenten, beleid, de samenleving?

Ik stelde in het begin, wij vragen niet weinig van sociaal werkers. Dit geldt zeker ook voor sociaal werk onderzoekers, onze 'science practitioners'. Deze dienen niet enkel een spreadstand te maken om zowel wetenschap als praktijk te bedienen, maar dienen zich ook als mens te tonen in onderzoek, als een 'kritische vriend'. Susan Woelders (2020) geeft in haar proefschrift hierover mooie auto-etnografische reflecties. Zij beschrijft hoe zij zelf als onderzoeker 'doing participation' heeft ervaren, ook over zaken die moeilijk waren. Dit aspect moeten wij zeker blijven belichten: de eigen ervaringen van de science practitioner

omtrent zijn of haar rol in het onderzoek, het geraakt en soms ook gekwetst worden in en door onderzoek. Een kritisch-reflexieve houding is nodig die ook ruimte laat voor het 'niet-weten' van de onderzoeker.

In mijn betoog heb ik beargumenteerd dat een wetenschappelijke basis voor sociaal werk nodig is én zich reeds volop aan het ontwikkelen is. De Gezondheidsraad (2015) adviseerde al eerder een wetenschappelijke onderbouwing van sociaal werk aan VWS. Deze wetenschappelijke fundering doet niet tekort aan de kern van sociaal werk, meer nog is noodzakelijk om sterk sociaal werk in de praktijk te hebben, ondersteund door een sterk sociaal beleid. De manier waarop deze wetenschappelijke basis verder wordt ontwikkeld is cruciaal. Empowerende academische werkplaatsen als de onze (ik hoop dat er nog vele mogen komen) zijn hiertoe uitermate geschikt net als praktijkorganisaties die zich echt durven open stellen voor onderzoek en bereid zijn tot verandering (Nutley spreekt over het 'organizational excellence model' (Nutley, Walter & Davies, 2019)). Het sluit naadloos aan bij de vierde generatie universiteit die wij beogen (Steinbuch, 2016). Dit is een universiteit die naar buiten reikt en meer doet dan alleen kennis beschikbaar stellen voor de praktijk. Het gaat om open innovatie, multi-stakeholder betrokkenheid, onderzoek en innovatie in een lokale community en gelijkwaardige samenwerking tussen de partners met respect voor hun waarden. Met veel enthousiasme en plezier bouw ik met deze leerstoel en AWSW verder aan sociaal werk als translationele en relationele wetenschap.

Dankwoord

Geachte toehoorders, ik draag deze oratie met veel warmte en respect op aan Margot Scholte, een prachtige vrouw met veel betekenis voor sociaal werk.

Verder draag ik deze oratie op aan al deze mensen die niet alleen een warm hart hebben voor sociaal werk, maar ook actief mee willen bouwen aan een wetenschappelijke basis voor sterk sociaal werk. Dit zijn professionals in de praktijk, praktijkonderzoekers, lectoren en hoogleraren, hogescholen en universiteiten, managers van organisaties, gemeenten, beroepsverenigingen, Sociaal Werk Nederland, financiers van onderzoek en ook de burgers zelf. Bij voorbaat wil ik hen van harte danken. Moge dit alles ten goede komen aan de mensen waarvoor we het uiteindelijk doen: de kwetsbare burgers in onze samenleving.

Vandaag sta ik hier door de steun van velen. Allereerst dank ik het College van Bestuur van Tilburg University en de decaan van de School of Social and Behavioral Sciences voor het in mij gestelde vertrouwen. Dit geldt ook voor de Stichting Sociaal Werk die deze leerstoel mogelijk maakt, ik denk in het bijzonder aan Hetty Dekkers, Arie de Vries en Frank Post die me in Vlaanderen kwamen zoeken. Veel dank ook aan het bestuur van deze Stichting dat me steeds hun volle waardering heeft getoond en me stimuleerde in mijn opdracht.

Belangrijk in mijn keuze was mijn werkplek Tranzo. De warme ontvangst van Henk Garretsen, vandaag Dike van de Mheen, kan niemand onberoerd laten. Dit geldt ook voor mijn vele collega's bij Tranzo, ik denk in het bijzonder aan René Schalk. Gedreven door eenzelfde missie - 'Onderzoek dat er toe doet!' - is de warme, collegiale sfeer een sterke stimulator om niet enkel hard te werken, maar dit ook met veel plezier te doen. Ik heb bovendien een fantastische onderzoeksgroep die met hart en ziel onderzoek uitvoeren en de ambitie van 'to prove en to improve' daadwerkelijk weten te realiseren. Zonder jullie geen AWSW die het vliegwiel is van deze leerstoel. Veel respect en dank aan jullie allen en aan de organisaties achter jullie die dit mogelijk maken.

Ik noem ook graag het HIVA KU Leuven dat me reeds meer dan 30 jaar steunt en stimuleert in mijn onderzoekswerk en open stond voor mijn uitstap naar Nederland. Oprecht dank aan Geert Van Hootegem, onze directeur en mijn collega-vrienden en onderzoekers. Ook dank aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van KU Leuven en in het bijzonder aan de Master Sociaal Werk en Sociaal Beleid die me de kans boden om inzichten uit onderzoek aan studenten mee te

geven, hen te prikkelen voor sociaal werk onderzoek en leren open te staan voor 'evidence' vanuit verschillende kennisbronnen.

Intussen heb ik vele fijne collega's in Nederland, zowel uit de praktijk als uit de wetenschappelijke wereld en onderwijs. Als Vlaamse blij ik wel extra welkom te zijn, dit voelt erg goed en dank daarvoor.

Drie vrouwen in het bijzonder wil ik nog noemen en danken: Lisbeth Verharen, Saskia Keuzenkamp en Dike van de Mheen voor de kritische lezing en zinvolle suggesties op de conceptversie van deze rede. En ook aan mijn jongste zoon, Benjamin, lieve dank voor de hulp bij de powerpoint.

Met veel genoegen en warmte kom ik ten slotte bij mijn directe kring: mijn gezin, familie en vrienden. Op de eerste plaats mijn man, drie prachtige zonen en intussen ook schoondochters en kleinkinderen. Zij zijn mijn basis, geven me rust en vertrouwen in mezelf, bieden me ruggesteun en de nodige ontspanning. Dit geldt ook voor mijn warme familie en vriendenkring. Ik koester mijn rollen van dochter, zus, schoonzus, tante, meter, vriendin, echtgenote, mama en omi. Deze maken me rijker als mens en als wetenschapper. Weet dat - ondanks mijn drukke werk - jullie steeds op de eerste plaats komen.

Ik heb gezegd.

Referenties

- Abma, T. (2006). The practice and politics of responsive evaluation. *American Journal of Evaluation*, 27(1), 31-43.
- Abma, T. & Widdershoven, G. (2011). Evaluation as a relationally responsible practice. In: Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. *The SAGE Handbook of Qualitative Research – 4th edition*, 669-680.
- Abma, T., Banks, S., Cook, T., Dias, S., Madsen, W., Springett, J. & Wright, M.T. (2019). *Participatory research for health and social well-being*. Springer Nature Switzerland AG Sage Publications: Thousand Oaks, California.
- Bandura, A. (2006). Towards a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), 164-180.
- Banks, S., Herrington, T. & Carter, K. (2017). Pathways to co-impact: action research and community organizing. *Educational Action Research*, 25(4), 541-559.
- Blom, B. & Morén, S. (2019). *Theory for social work practice*. First edition. Studentlitteratur AB, Lund.
- Blom, B. & Morén, S. (2010). Explaining social work practice. The CAIMeR Theory. *Journal of Social Work*, 10(1), 98-119.
- Boomkens, C. (2020). Supporting vulnerable girls in shaping their lives. Towards a substantiated method for Girls Work. PhD Tilburg University Tranzo – TSB (forthcoming october 2020).
- Boomkens, C., Metz, J. Schalk, R. & Van Regenmortel, T. (2019). The girls work method: what is the role of empowerment in building girls' agency. *European Journal of Social Work*, DOI: 10.1080/13691457.2019.1630371.
- BPSW (2018). *Beroepscode voor de sociaal werker*. (programma Sociaal Werk Versterkt). Utrecht: BPSW, BVjong, CNV Zorg & Welzijn, FNV Zorg & Welzijn.

- Brekke, J. S. (2012). Shaping a science of social work. *Research on Social Work Practice*, 22(5), 455-464.
- Brekke, J.S. (2007). Translational science at the National Institute of Mental Health: Can social work take its rightful place? *Research on Social Work Practice*, 17(1), 123-133.
- Castro, E. M. (2018). Patient participation and empowerment. The involvement of experts by experience in hospitals. PhD Faculteit Sociale Wetenschappen KU Leuven.
- Castro, E. M., Van Regenmortel, T., Vanhaecht, K., Sermeus, W. & Van Hecke, A. (2016). Patient empowerment, patient participation and patient-centeredness in hospital care: A concept analysis based on a literature review. *Patient Education and Counseling*, 99(12), 1923-1939.
- De Greef, M. (2019). Addressing the alliance. The parent-professional alliance in home-based parenting support: Importance and associated factors. PhD Radboud Universiteit Nijmegen, Behavioral Science Institute and HAN.
- De Greef, M., Pijnenburg, H. M., van Hattum, M., McLeod, B. D. & Scholte, R. H. J. (2016). Parent-professional alliance and outcomes of child, parent, and family care: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 961-976.
- Dellgran, P. & Höjer, S. (2012). The politics of social work research – PH.D. theses in Sweden. *European Journal of Social Work*, 15(4), 581-597.
- Driessens, K. & Van Regenmortel, T. (2006). *Bind-Kracht in armoede. Leefwereld en hulpverlening*. Leuven: LannooCampus.
- Ganzevles, M., Andriessen, D., Van Beest, W., Van Regenmortel, T., van Weeghel, J. (2020). The nature of social work research by Dutch Universities of Applied Sciences: An overview. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 29(1), 41-61.
- Gezondheidsraad (2015). *Sociaal werk op solide basis*. Den Haag.
- Haushofer, J. & Fehr, E. (2014). On the psychology of poverty. *Science*, 344(6186), 862-867.
- Hermans, K. (2014). Methodiekontwikkeling, evaluatieonderzoek en de body of knowledge van het sociaal werk. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 23(1), 33-52.
- Hermans, K., Raeymaeckers, P., Roose, R. & Vandekinderen, C. (2019). *Sociaal werk. Mensenrechten in de praktijk*. LannooCampus: Tielt.
- Huber, M., Brown, L., Metze, R., Stam, M., Van Regenmortel, T. & Abma, T. (2020). Understanding how engagement in a self-managed shelter contributes to empowerment. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 1-14. DOI: 10.1002/casp.2460.
- Jackson, A. Y. & Mazzei, L. A. (2013). Plugging one text into another: Thinking with theory in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 19(4), 261-271.
- Janssen, B. (2013). Resilience and old age. Community care from an insider and empowerment perspective. PhD Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit der Geneeskunde.
- Janssen, B., Van Regenmortel, T., Abma, T. (2011). Identifying sources of strength: resilience from the perspective of older people receiving long-term community care. *European Journal of Ageing*, 8(3), 145-156.
- Keuzenkamp, S. (2017). Wat werkt en wie werkt? De rol van ervaringsdeskundigen bij de aanpak van armoede en schulden. Rede Vrije Universiteit Amsterdam - Faculteit Sociale Wetenschappen, in verkorte vorm uitgesproken 28 november 2017, bijzonder Hoogleraar Participatie en Effectiviteit vanwege Movisie.
- Laot, F. (2000). Doctoral work in the social work field in Europe. *Social Work in Europe*, 7(2), 2-7.

- Leskošek, V. & Matthies, A.-L. (2017). Internationalisation of social work doctoral studies: experiences and perspectives in the changing context of European higher education. *European Journal of Social Work*, 20(4), 596-607.
- Luijkx, K. (2014). Horen, zien en *samen* zorgen. Innovatie vanuit de leefwereld van ouderen. Rede Tilburg University.
- Lyons, K. (2003). Doctoral studies in social work: Exploring European developments. *Social Work Education*, 22, 555-564.
- Marie Kamphuisstichting (2019). Een kleine gids. Marie Kamphuisstichting: Utrecht.
- Matthies, A.-L. (2011). Social Service professions towards Cross-European Standardisation of Qualifications. *Social Work and Society*, 9(1), 89-107.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2014). Wetenschapsvisie 2025: Keuzes voor de toekomst. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013). Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen. Amsterdam: Maven Publishing.
- Mullen, E. (2002). Problem formulation in practitioner and researcher partnerships: A decade of experience at the Center for the Study of Social Work Practice. *Social Work Education*, 21(3), 323-336.
- Noordink, T., Verharen, L., Schalk, R. & Van Regenmortel, T. (2019). De totstandkoming van meetinstrumenten van empowerment onder de loep. Instrumentontwikkeling volgens de kwaliteitsstandaarden, een kritische beschouwing. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 28(4), 24-47.
- Numans, W., Van Regenmortel, T. & Schalk, R. (2019). Partnership research: a pathway to realize multistakeholder participation. *International Journal of Qualitative Methods*, 18, 1-12.
- Nutley, S., Walter, I. & Davies, H.T.O. (2009). Promoting Evidence-based Practice Models and Mechanisms from Cross-Sector Review. *Research on Social Work Practice*, 5, 552-559.
- Peterson, N.A. & Zimmerman, M.A. (2004). Beyond the individual: Toward a nomological network of organizational empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 13(5), 569-579.
- Roose, R. (2019). Een pleidooi voor onvolmaakt sociaal werk. Marie Kamphuislezing 2019, Marie Kamphuis Stichting: Utrecht.
- Rothman, L., De Vijlder, F., Schalk, R. & Van Regenmortel, T. (2019). A systematic review on organizational empowerment. *International Journal of Organizational Analysis*, 27(5), 1336-1361.
- Sackett, D. L., Straus, S. E., Richardson, W. S., Rosenberg, W. & Haynes, R. B. (2000). Evidence-based medicine: How to practise and teach EBM (2nd ed.). New York: Churchill Livingstone.
- Shaw, I. & Norton, M. (2008). Kinds and Quality of Social Work Research. *British Journal of Social Work*, 38, 953-970.
- Steens, R. (2018). Behind the frontstage. The development of an empowering academic collaborative centre. Proefschrift Faculteit Sociale Wetenschappen KU Leuven.
- Steens, R., Hermans, K. & Van Regenmortel, T. (2018). Building a working alliance between professionals and service users in family preservation. A multiple case study. *Child & Family Social Work*, 23(2), 230-238.
- Steenssens, K. & Van Regenmortel, T. (2013). Grondslagen en uitdagingen voor het meten van empowerment. Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.
- Steenssens, K. & Van Regenmortel, T. (2014). Empowerment-meetinstrumenten: Kritische reflectie op basis van theoretische grondslagen. Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

- Steinbuch, M. (2016). Eindhoven als trendsetter voor 4e generatie Universiteit. Retrieved from <https://innovationorigins.com/nl/morgen-beter-maarten-steinbuch-eindhoven-als-trendsetter-voor-4e-generatie-universiteit/>
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. (2011). Mixed Methods Research: Contemporary issues in an emerging field. In: Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. *The SAGE Handbook of Qualitative Research – 4th edition*. 285-300.
- Tirions, M., Blok, W. & den Braber, C. (2018). De capabilitybenadering in het sociaal domein. Een praktijkgerichte kennismaking. Bohn Stafleu Van Loghum.
- Van Echtelt, P., Sadiraj, K., Hoff, S., Muns, S., Karpinska, K., Das, D. (WRR), Versantvoort, M. m.m.v. Putman, L. (2019). Eindevaluatie van de Participatiewet. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag.
- Van de Mheen, D. (2019). “De kunst van co-creëren”. Kennis die er toe doet!. Rede Tilburg University.
- Van der Zwet, R. (2018). Implementing evidence-based practice in social work: a shared responsibility. Proefschrift Tilburg University.
- Van Hattum, M. (2018). Samenwerken als uitdaging voor effectieve jeugd- en opvoedhulp. Intreerede lector Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp. HAN University of Applied Sciences Press: Arnhem.
- Van Hattum, M., & Van Hal, L. (2015). Samenwerking tussen hulpverleners in gezinnen met meervoudige problemen. *Maatwerk*, 6, 31-33.
- Van Regenmortel, T. (2015a). Empowerment en (maatschappelijk) opvoeden. In: Gravesteyn, M. & Aartsma, M. (red.). *Meer dan opvoeden. Perspectieven op het werken met ouders*. Coutinho: Bussum, 51-64.
- Van Regenmortel, T. (2015b). De psychologische dimensie van armoede. *Karakter: Tijdschrift van Wetenschap KU Leuven*, 8-10.
- Van Regenmortel, T. (2013). Empowerment Times. Een uitdagend en hoopvol kader voor de bestrijding van armoede en uitsluiting. *CDR*, 2(1), 17-30.
- Van Regenmortel, T. (2011). Lexicon van empowerment. Marie Kamphuis-lezing 2011. Marie Kamphuis Stichting: Utrecht.
- Van Regenmortel, T. (2008). Zwanger van empowerment : een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. Oratie. Eindhoven: Fontys Hogescholen.
- Van Regenmortel, T. (2002). Empowerment en maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede. Leuven/Leusden: Acco.
- Van Regenmortel, T. (1996). Maatzorg. Een methodiek voor het begeleiden van kansarmen. Theorie en praktijk in het OCMW van Genk. Acco: Leuven/Amersfoort.
- Van Regenmortel, T., Steenssens, K. & Steens, R. (2016). Empowerment onderzoek: een kritische vriend voor sociaal werkers. *Journal of Social Intervention*, 25(3), 4-23.
- Vansevenant, K., Driessens, K. & Van Regenmortel, T. (2008). Bind-Kracht in armoede - Boek 2. Krachtgerichte hulpverlening in dialoog. Leuven: LannooCampus.
- Verharen, L. (2017). Being there. Samen werken aan het versterken van sociale kwaliteit. Lectorale rede. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Weiss, I. (2006). Modes of practice and the dual mission of social work. A cross-national study of social work students’ preferences. *Journal of Social Service Research*, 32(3), 135-151.
- Woelders, S. (2019). Power-full patient participation. Opening spaces for silenced knowledge. Academisch proefschrift. Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit Geneeskunde.

Wolf, J. (2016). *Krachtwerk, methodisch werken aan participatie en zelfregie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Zwijenburg, J. (2017). *Methodebeschrijving Vangnetwerken. Sterke netwerken van kwetsbare wijkbewoners*. Tranzo: Tilburg University.

Zimmerman, M. (1995). Psychological empowerment: issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*. 23(5), 581-599.

Colofon

vormgeving

Beelenkamp ontwerpers, Tilburg

fotografie omslag

Maurice van den Bosch

opmaak en drukwerk

Studio | powered by Canon

